

Osiguravanje kvalitetnog obrazovanja u BiH

Kvalitetna nastava u visokom obrazovanju - univerzitetski sektor

Jasmina Gavrankapetanović

Sadržaj

SAŽETAK	1
UVOD	2
Projekti podrške sektoru visokog obrazovanja	3
Kontekst i definicija problema politike	4
Metodologija	6
OPIS PROBLEMA	7
GLAVNE POLITIKE ZA OSIGURAVANJE KVALITETA U VISOKOM OBRAZOVANJU (Ocjenjivanje zakonskog okvira)	8
GLAVNE TEME I PITANJA U VEZI S OSIGURAVANJEM KVALITETA (Intervjui-pogled iznutra-kako je utvrđeno u ovoj studiji)	14
Problemi i prepreke	16
OPCIJE POLITIKA	18
Prva opcija politike: Do povećanja kvaliteta međunarodnom saradnjom	18
Druga opcija politike: Nepistrano samoocjenjivanje kvaliteta	18
Treća opcija politike: Dvostruka centralizacija	19
PREPORUKE	19
ZAKLJUČAK	20
LITERATURA	21
PRILOG A	23
PRILOG B	24

Sažetak

Od uvođenja dubokih reformi u sektoru obrazovanja, naročito u okviru univerzitetskog sistema, odnosno od uvođenja Bolonjskog procesa, bosanskohercegovački univerziteti morali su se suočiti s dva izazova. Prvi izazov je bio prilagodavanje tržištu koje reguliše polaritet ponude i potražnje o kojemu je sektor obrazovanja postepeno postao ovisan. Drugi izazov je bio osiguravanje kvalitetnog obrazovanja, a na osnovu ostvarenih pozitivnih rezultata (*alumni* i eventualno u naučnim i drugim istraživanjima - iako su sredstva za istraživački rad izuzetno skromna) opstanak među drugim sličnim institucijama. Pitanje kvaliteta, koje je uvedeno Bolonjskom reformom, pokazalo se problematičnim, jer se procjenjuje da razradu programa *a la carte* studenti ponekad svode na previše pojednostavljene akademske programe. Uticaj koji ekonomski i politički faktori imaju na akademske programe kroz finansiranje istraživanja zaista može postati vrlo kompleksan kada je u pitanju budućnost univerziteta. Bez zadiranja u dubinu problema koji je prouzrokovan Bolonjskom reformom u BiH, posljedice u smislu njenog potpunog provođenja i uloge univerziteta kao istraživačkih centara, te izuzetnosti koju bi oni trebali predstavljati, u narednim pasusima razmotrit ćemo različite aspekte kvalitetne nastave i ocjenjivanje kvaliteta bosanskohercegovačkih univerziteta, uzimajući iz praktičnih razloga kao primjer Univerzitet u Sarajevu. U protekle dvije godine, zbog stalnog rasta broja privatnih univerziteta i kompleksnosti socioekonomske situacije, kontrola kvaliteta nastave i uspostavljanje standarda u visokom obrazovanju dobili su ključni značaj.

UVOD

Prema Ustavu Bosne i Hercegovine, odnosno, Aneksu 4 Dejtonskog mirovnog sporazuma, država se sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republike Srpske (RS), s tim da u Federaciji ima 10 kantona, od kojih svaki ima svoju vladu.¹ Na državnom nivou nalazi se Vijeće ministara Bosne i Hercegovine koje djeluje kao državna vlada, a na entitetskim nivoima u FBiH i RS nalaze se potpuno ravnopravne entitetske vlade.

Zbog izuzetno složene organizacije države, došlo je do široke podijeljenosti nadležnosti i odgovornosti. Većina vladinih nadležnosti je dodijeljena dvama entitetima, uključujući nadležnost za obrazovanje, nauku i kulturu. Postojanje velikog broja administrativnih podjela dovelo je do situacije u kojoj su izrada politike i donošenje odluka fragmentizirani. Prema tome, u Bosni i Hercegovini postoji ukupno 14 ministarstava za obrazovanje, bez formalno uspostavljenog ministarstva obrazovanja na državnom nivou. Postoji Ministarstvo za civilne poslove² koje je nadležno za programe edukacije i politike sa srodnim ministarstvima i institucijama na nižim nivoima administrativne strukture. Praktično, MCP mora dobiti pismenu potvrdu odnosno saglasnost Ministarstva za kulturu i obrazovanja Republike Srpske, Ministarstva za obrazovanje Brčko Distrikta, 10 kantonalnih ministarstava za obrazovanje, uključujući Ministarstvo za obrazovanje i nauku Federacije BiH, koje djeluje kao koordinacijsko tijelo kantonalnih ministarstava za obrazovanje. Osim toga, sveukupna organizacija sistema obrazovanja je usložnjena s osam pedagoških instituta, koji su nadležni za stručno praćenje obrazovnih ustanova i agencija za standarde i procjenu u oba entiteta (FBiH i RS). Na koncu, potrebno je spomenuti da je u aprilu 2006. godine osnovana Rektorska konferencija u Bosni i Hercegovini, nakon prethodnog osnivanja sličnih konsultativnih tijela u entitetima.

U spomenutom pravnom i administrativnom kontekstu, u 2007. godini donesen je Okvirni zakon o visokom obrazovanju, koji je obezbijedio pravni osnov za uspostavljanje Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta, kao i Centra za informacije i priznavanje dokumenata u oblasti visokog obrazovanja.³ Ovo je prvi krovni zakon o obrazovanju u Bosni i Hercegovini na državnom nivou u kojem su po prvi put uvedeni glavni Bolonjski principi.⁴ U skladu s Bolonjskim principima, Zakon predviđa i uvodi model integrisanog univerziteta u Bosni i Hercegovini. U njemu se navodi pitanje izdavanja Dodatka diplomama i principa i propisa koji su predviđeni u Lisabonskoj konvenciji o priznavanju.⁵ Međutim, iako su donošenje spomenute legislative i uspostavljanje Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta i Centra za informacije i priznavanje dokumenata svakako jasni koraci naprijed u smanjivanju fragmentacije obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini, čak i nakon površne analize zakonskih propisa koji regulišu mandat Agencije i CIP-a, jasno je da su njihove glavne nadležnosti koordinacija i utvrđivanje općih kriterija, dok su stvarne nadležnosti obrazovnog sistema ostale na entitetskom nivou. (Ovo će biti detaljnije obrazloženo u dijelu ove studije koja je posvećena procjeni zakonskog okvira.)

Prema službenim izvorima, u Bosni i Hercegovini trenutno postoji 10 javnih univerziteta i 22 privatne ustanove za visoko obrazovanje.⁶ Kao i u drugim zemljama u tranziciji, široko je prepoznat potencijal sistema visokog obrazovanja da se uključi u društveni i ekonomski preporod

⁵ Konvenciju o priznavanju kvalifikacija u visokom obrazovanju u Evropskoj regiji izradili su Vijeće Evrope i UNESCO, a usvojena je na sastanku državnih predstavnika u Lisabonu od 8-11.4.1997. U Konvenciji se navodi da stepeni i periodi studiranja moraju biti priznati osim ako institucija koja je zadužena za priznavanje utvrdi materijalne razlike. Studentima i diplomantima se garantuje pravična procedura prema Konvenciji, oficijelna Internet prezentacija Vijeća Evrope, www.coe.int, posjećena 16.4.2010.

⁶ Bosna i Hercegovina, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete, Akreditacioni paket- dokumenti za akreditaciju visokoškolskih ustanova, septembar 2009, str. 2.

¹ U državnom sastavu nalazi se i Brčko Distrikt koji je proglašen distrikom odlukom Arbitražnog vijeća za Brčko Distrikt 1999. godine. U 2009. godini donesene su izmjene i dopune Ustava Bosne i Hercegovine kojima se osiguralo da status Brčkog, kako je definiralo Arbitražno vijeće za Brčko, bude priznat i zaštićen Ustavom, i da mu se omogućiti direktan pristup Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine. Komentar Jasmine Gavran- kapetanović.

² Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine je nadležno za pitanja državljanstva, registraciju građana, zaštitu lični podataka, registraciju prebivališta, lična identifikacijska dokumenta, putne isprave, proceduru vođenja evidencije o registraciji vozila, deminiranje. Osim toga, Ministarstvo je nadležno za obavljanje dužnosti i aktivnosti koje su u nadležnosti Bosne i Hercegovine i koje se odnose na utvrđivanje osnovnih principa za koordinaciju aktivnosti, usklađivanje planova entitetskih organa vlasti i definiranje međunarodne strategije u sljedećim oblastima: zdravstvo i socijalna zaštita, penzije, nauka i obrazovanje, rad i zapošljavanje, kultura i sport, geodetski, geološki i meteorološki poslovi. (www.mcp.gov.ba, oficijelna prezentacija Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, stranica je posjećena 15.3.2010).

³ Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH zasnovan je na principima akademske slobode, otvorenosti za javnost, neodvojivosti nastave i naučnog istraživanja, poštovanja evropskih humanističkih i demokratskih vrijednosti, poštovanja ljudskih prava, doživotnog učenja i interakcije sa zajednicom. TOR. Projekat Evropske komisije: Reforma visokog obrazovanja, EuropeAid/128399/C/SER/BA, objavljeno 11.4.2009.

⁴ Bolonjski proces je evropski proces reforme koja ima za cilj uspostavljanje Evropskog prostora visokog obrazovanja do 2010. Zbog njegove labave strukture i zbog toga što ga vodi 46 zemalja koje u njemu učestvuju, u saradnji sa brojnim međunarodnim organizacijama, uključujući Vijeće Evrope, radi se o neobičnom procesu. Na ministarskoj konferenciji u Berlinu u septembru 2003. godine, u ovaj proces je prihvaćeno sedam novih zemalja (Albanija, Andora, Bosna i Hercegovina, Sveta Stolica, Rusija, Srbija i Crna Gora, te Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, oficijelna Internet prezentacija Vijeća Evrope, www.coe.int, posjećena 16.4.2010).

Bosne i Hercegovine. Trenutno je BiH potencijalni kandidat za članstvo u EU. Proces stabilizacije i pridruživanja Bosne i Hercegovine EU zahtijeva stalni angažman na unapređivanju institucionalnog okvira i kapaciteta. Na primjeru zemalja bivše Jugoslavije koji su oficijelni kandidati za pridruživanje EU (prvenstveno Hrvatska i BJR), očekuje se da će u predstojećem periodu Bosna i Hercegovina morati usvojiti i donijeti značajan broj zakonskih propisa ili izmijeniti i prilagoditi postojeće kako bi ih uskladila sa EU stečevinom. U skladu s tim, na obrazovni razvoj, kao i na veliki broj drugih savremenih dešavanja u Bosni i Hercegovini, umnogome utiču zahtjevi za njenu integraciju u EU, dok je s druge strane BiH kao ustavni i administrativni „mastodont“ preopterećena vlastitim unutarnjim uređenjem.

Na obrazovni razvoj u Bosni i Hercegovini utiču s jedne strane unutrašnje ustavno uređenje i ekonomska situacija u zemlji, a s druge strane procesi koji su se pojavili u kontekstu EU integracija i globalnih promjena.⁷

⁷ TOR, Projekat Evropske komisije: Reforma Visokog obrazovanja, vidi: Europe/Aid/128399/C/SER/BA, Objavljeno 11.4. 2009.

Projekti podrške sektoru visokog obrazovanja.

S obzirom na savremena dešavanja, u Bosni i Hercegovini postoji značajno institucionalno prisustvo međunarodne zajednice. Mnoge organizacije su, s velikim razlikama u stepenu uspjehnosti, bile uključene u proces i projekat pružanja pomoći na unapređenju obrazovnog sistema. Imajući u vidu da je ova studija fokusirana na visoko obrazovanje, neće se razmatrati aktivnosti koje se odnose na druge nivoe obrazovanja (predškolsko, osnovno, srednje, stručno, i sl.).

Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE), tj. Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, u velikoj je mjeri uključena u ovaj proces pružanja podrške za razvoj sistema visokog obrazovanja. U 2002. godini OSCE je preuzeo vodeću ulogu u ovom procesu.⁸ Osim toga, Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini (ranije Delegacija Evropske komisije) i Vijeće Evrope su proveli dva zajednička projekta usmjerena ka jačanju visokog obrazovanja u BiH.

⁸ Misija OSCE-a imala je aktivnu ulogu u reformi obrazovanja u BiH od jula 2002. godine kada je, na zahtjev visokog predstavnika i u saglasnosti sa Stalnim vijećem OSCE-a, preuzela ključnu ulogu koordiniranja i usmjeravanja rada međunarodne zajednice u oblasti obrazovanja u BiH. Kako je reforma napredovala, ova uloga prerasta je u onu ulogu, zasnovanu na izgradnji konsenzusa, razmjeni informacija, praćenju rada i podnošenju izvještaja o reformi i provođenju reforme, kao i na poticanju organa vlasti BiH na ispunjavanje domaćih i međunarodnih obaveza. (<http://www.oscebih.org/obrazovanje>, posjećena 17. 3. 2010).

U prvoj fazi SHE I (2003-2005) fokus je bio na modernizaciji upravljanja i vođenja univerziteta. Rezultati projekta su bile dvije publikacije: „Prototip statuta za integrisani univerzitet“ i „Prioriteti integrisanog upravljanja univerzitetom“. Osim toga, Udruženje evropskih univerziteta izvršilo je procjenu sedam državnih univerziteta (tri javna univerziteta još nisu bila uspostavljena), i dostavilo univerzitetima izvještaje s ocjenama. Na osnovu raspoloživih podataka, druga faza projekta (SHE II) (2006-2008) dovela je do izrade niza dokumenata:

1. Državni akcioni plan za priznavanje kvalifikacija u BiH,
2. Okvir kvalifikacija visokog obrazovanja u BiH,
3. Primjena okvira kvalifikacija visokog obrazovanja u BiH,
4. Standardi i uputstva za osiguravanje kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH,
5. Preporuke za primjenu osiguravanja kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH,
6. Priručnik za korisnike za model dodatka diplomi za BiH.

Ovi dokumenti su zvanično usvojeni na 32. sjednici Vijeća ministara BiH 27. 12. 2007. godine.⁹ Treća faza zajedničkog projekta pod nazivom „Jačanje visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini III“ ili SHE III, koja će trajati od 2009. do 2011. godine, fokusirat će se na provođenje četiri od spomenutih sedam ključnih strategija i uputstava za provođenje Bolonjskog procesa u BiH, koje su izrađene tokom prethodnog projekta SHE II (2006-2008).

⁹ TOR, Projekat Evropske komisije: Reforma visokog obrazovanja, vidi: EuropeAid/128399/C/SER/BA, objavljeno 11. 4. 2009, str. 3.

¹⁰ "Podrška reformi visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini" je imala za cilj unapređenje reforme sistema visokog obrazovanja da bi se odgovorilo na potrebe tržišta rada u borbi protiv nezaposlenosti i dala podršku razvoju ekonomije i društva. Oficijelna Internet prezentacija Delegacije EU u BiH, posjećena 21. 3. 2010.

Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini je 16. 12. 2009. godine javno najavila početak projekta "Reforma visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini",¹⁰ koji je vrijedan 1,1 milion eura, a očekuje se da će trajati dvije godine. Projekat će provesti međunarodni konzorcij koji predvodi njemačka kompanija *GOPA Consultants*.

Dalje, SUS (Svjetski univerzitetski servis) značajno doprinosi razvoju visokog obrazovanja u BiH, provođenjem različitih programa podrške koji se fokusiraju na pokretljivost studenata i profesora (Program pružanja podrške akademskom osoblju omogućio je prisustvo studenata i profesora na međunarodnim događajima) i unapređenje nastave i istraživanja na univerzitetima (Projekat centara za napredne studije) s ciljem da se pruži finansijska i logistička podrška univerzitetskim jedinicama širom Bosne i Hercegovine, sa realizacijom zaostalih i dugotrajnih projekata razvoja koji imaju važan uticaj na procese istraživanja i nastave. Dalje, SUS je donedavno bio uključen u provođenje aktivnosti projekta "Jačanje Agencije za osiguravanje kvaliteta u BiH za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta - Stvaranje pretpostavki za članstvo Agencije za osiguravanje kvaliteta u BiH u ENQA (Evropsko udruženje za osiguravanje kvaliteta u visokom obrazovanju), što je rezultiralo sticanjem statusa pridruženog člana Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanja kvalitete u Evropskom udruženju za osiguravanje kvaliteta visokog obrazovanja (Odbor ENQA-e je donio ovu odluku na svojoj sjednici održanoj u Helsinkiju 5. 2. 2010. godine).

I na kraju, posljednje, ali ne manje važno, Austrijska agencija za razvoj je preko svog ureda u BiH obezbijedila značajnu podršku Ministarstvu civilnih poslova (obrazovni sektor) u oblasti visokog obrazovanja. Nedavni projekat, koji je proveden u periodu 2005-2007, podržao je aktivnosti Ministarstva civilnih poslova na pružanju informacija o visokom obrazovanju i procedurama za priznavanje kvalifikacija visokog obrazovanja. Nedavno je započeo noviji projekat koji ima za cilj pružiti podršku Ministarstvu civilnih poslova u oblasti visokog obrazovanja, uključujući aktivnosti Programa razmjene za univerzitetske studije u Centralnoj Evropi. Najnoviji projekat, koji će biti proveden 2010. godine, je „Podrška uspostavljanju i funkcionisanju Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta”.¹¹ Projekat finansira Austrijska agencija za razvoj (ADA), a u potpunosti ga provodi Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta visokog obrazovanja (struktura, zakonski propisi i pozicija ove agencije u administrativnoj tj. vladinoj strukturi u BiH bit će naknadno detaljnije obrazložena u dijelu ove studije koji je posvećen procjeni zakonskog okvira). Očekuje se da će se kroz uspješno provođenje ovog projekta uspostaviti funkcionalan i efikasan sistem izrade politika za osiguravanje kvaliteta u visokom obrazovanju.

¹¹ Predviđeno je da će projekat trajati dvije godine, odnosno do 1. 11. 2011. Ukupna vrijednost projekta je 709.670,00 KM, od čega donacija Austrijske razvojne saradnje iznosi 606.307,00 KM, a doprinos Agencije je 103.363,00 KM. Oficijelna prezentacija Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta visokog obrazovanja, www.heg.gov.ba, posjećena 2.4.2010.

Kontekst i definicija problema politike

S obzirom na (ne)postojanje sistematskih modela za razvoj pedagoških i drugih profesionalnih kompetencija nastavničkog kadra univerziteta, na osnovu nekoliko primjera, možemo zaključiti da su oni izuzetno zanemareni u obrazovnim sistemima Bosne i Hercegovine. Iako postoji nekoliko politika koje su ugrađene u zakonske propise entiteta koje se mogu činiti relevantnim, korisnim i primjenjivim u praksi, u stvarnosti modeli za unapređivanje stručnosti nastavnog kadra ili ne postoje ili ih ima veoma malo. Veoma često, nastavnici ne posjeduju relevantne savremene kompetencije za uspješno učešće u obrazovnom procesu. Prema tome, nakon obavljenih razgovora sa nekoliko profesora (od kojih su neki imali i po 30 godina iskustva u akademskom radu i radu u nastavi), pokazalo se da se problem kvalitetne nastave i njegove procjene sastoji

iz više slojeva. Fragmentacija je spomenuta kao jedan važan aspekt ovog problema s obzirom na nemogućnost uspostavljanja efektivne kontrole kvaliteta nastavnog procesa, ali ono što se tokom ovog istraživanja činilo očiglednim je da obrazovanje, a u ovom konkretnom slučaju kvalitetna nastava na univerzitetskom nivou, obuhvata skoro sve probleme post-ratnog bosanskohercegovačkog društva sa njegovim političkim, ekonomskim i društvenim poteškoćama. Kada govorimo o sistematskim modelima za dalji razvoj kompetencija nastavničkog kadra, ne samo da nedostaje dovoljno sredstava već i sistematskih propisa za kontrolu kvaliteta. Ukratko, kako bismo precizirali dileme oko različitih aspekata kvalitetne nastave, spomenut ćemo samo najznačajnije, kako su definisane tokom provedenih anketa:

1. Korupcija (društvena ili finansijska)¹²
2. Nepotizam (zloupotreba ovlaštenja rukovodstva na fakultetima)
3. Plagijtatstvo (nije sankcionisano zbog slabih kontrolnih mehanizama)
4. Omogućen izostanak kontrole nastave (na različitim administrativnim nivoima)
5. Izostanak podrške za dalji akademski/naučni razvoj nastavnog osoblja (ne postoje budžeti i pravni ili administrativni mehanizmi)

¹² Ovdje se društvena korupcija odnosi na društvene beneficije ostvarene nezakonitim putem kroz mrežu davanja usluga i vraćanja ovih istih usluga. Finansijska korist nije obavezno uključena, iako se njen značaj ne treba umanjiti.

Dvije nedavne afere na Pravnom i na Arhitektonskom fakultetu, koji pripadaju Univerzitetu u Sarajevu, ukazuju na stepen koji je ovaj problem dostigao. U prvom slučaju, nekoliko profesora Pravnog fakulteta je bilo uključeno u trgovanje ispitnim pitanjima za seksualne usluge ili novac. Iako je u toku policijska istraga koju provodi SIPA, a nadležni inspektori Ministarstva¹³ su podnijeli izvještaj o ovome, ove osobe se i dalje nalaze na svojim profesorskim pozicijama. Druga afera na Arhitektonskom fakultetu se odnosi na odbranu doktorske disertacije i povredu administrativnih procedura. Odbor koji je zadužen za nadgledanje akademskog rada i zakonsku proceduru obično je sastavljen od tri člana. U ovom slučaju, pod velikim pritiskom kandidata i drugih problema u vezi s kvalitetom predložene teme i teze, dva člana su odlučila da napuste odbor. Uposlenici fakulteta su odlučili da ovaj problem prosljede višoj instanci, te su ga iznijeli Rektoratu Univerziteta. Očigledno je da su u komunikaciji između rektora i dekana nedostajale relevantne informacije. U biti, pronađeno je rješenje (tokom vikenda), koje se sastojalo u tome da su dva člana odbora (od kojih je jedan bio mentor!!) zamijenjena novim članovima. Suština problema u vezi s procedurama prijavljivanja teze i mentorstva za doktorsku tezu ostala je nerazriješena. Ova specifična situacija ogleda se u nemogućnosti kako Univerziteta tako i kantonalne inspekcije da efikasno rješava probleme u vezi s poštovanjem procedure i kontrole kvaliteta izlaznih rezultata, a u konkretnom slučaju radi se o naučno relevantnoj tezi.

¹³ Ovo se odnosi na Ministarstvo za obrazovanje i nauku u Kantonu Sarajevo (komentar J. Gavrankapetanović).

Stoga, kako bi se dobila jasna i kompletna slika postojeće strukture za procjenu kvaliteta i kvalitetne nastave s njenim prednostima i manama, konsultirani su svi zainteresirani učesnici procesa visokog obrazovanja po horizontalnoj i vertikalnoj liniji na primjeren i za njih prihvatljiv način. Iako ovaj direktan i nepokolebljiv pristup vjerovatno nije doveo do potpune objektivnosti i samokritike onih sa kojima je obavljen razgovor - ipak se radilo se o važnoj proceduri, kako bi se čula mišljenja zabrinutih i učesnika procesa, sa ciljem da se na taj način postigne željeni standard kvaliteta, tačnosti i ispravnosti ove studije. Prema tome, u zavisnosti od dostupnosti, volje i spremnosti na saradnju prilikom izrade ove procjene i na kraju prijedloga politike, konsultirani su zainteresirani predstavnici obrazovnih organizacija i institucija, nadležni organi vlasti (sa različitih administrativnih nivoa), i na kraju ali ne manje važno, studenti kao krajnji korisnici obrazovanja, korištenjem instrumenata koji su detaljnije obrazloženi u nastavku teksta.

Metodologija

Tokom procesa izrade ove studije, provedena je kvantitativna i kvalitativna analiza prikupljenih podataka. Prva, početna tačka bila je pažljiva analiza postojećih dokumenata (zakona, podzakonskih akata, izvještaja, strategija i naučnih radova). Druge metode prikupljanja podataka obuhvatile su provođenje niza razgovora uz upotrebu detaljno razrađenih upitnika. Prioritet su u svakom slučaju bili pažljivo odabrani predstavnici obrazovnih autoriteta na svim nivoima, pomoćni i nastavni kadrovi iz javnih i privatnih obrazovnih ustanova, sa kojima su ili obavljani razgovori ili je od njih traženo da ulože vrijeme i napore na ispunjavanje upitnika.

Međutim, glavni cilj je bio definirati ono što se smatra najvažnijim za kvalitetnu nastavu, sa stajališta nastavnih procesa (nastavni kadar) kao i sa stajališta konačnih primatelja odnosno korisnika (studenti) i sa stajališta kontrolora (odgovorni organi vlasti i institucije koje su nadležne za sistem visokog obrazovanja, prije svega Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta). Osim toga, kako je već spomenuto, složeni problem kvalitetne nastave i osiguravanja kvaliteta u visokom obrazovanju obuhvata nekoliko međusobno povezanih aspekata, pa je ponekad teško jasno ih razgraničiti. Jedan od aspekata koji nije uzet u obzir jeste tržište rada (poslodavci). Ovaj aspekt bi zahtijevao masivne ankete koje bi bilo teško uključiti u ovu studiju. Iz tog razloga tokom razgovora sa zainteresiranim stranama, prilikom osmišljavanja i primjene upitnika, pažnja je posvećena glavnim aspektima koji su relevantni za temu ovog istraživanja.

Rad na terenu je trajao mjesec i pol dana na brojnim javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama, fakultetima i visokim školama u oba entiteta u Bosni i Hercegovini, uključujući Brčko Distrikt BiH.¹⁴ Prvobitna lista obrazovnih ustanova koja je konsultovana u okviru ovog istraživanja (navedena u fusnoti 4) izmijenjena je i prilagođena kako bi obuhvatila kompletan spisak visokoškolskih ustanova, koji je sastavila Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta.¹⁵ Obavljeni su razgovori s nastavnim i tehničkim rukovodiocima, u zavisnosti od interne organizacije institucije, ili su konsultovani putem upitnika, zajedno sa zvaničnicima koji su odgovorni za akademske standarde i osiguravanje kvaliteta u određenim obrazovnim institucijama. Pored toga, konsultovani su i nadležni vladini zvaničnici na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou.¹⁶

Osim toga, u anketi su učestvovali nedavno imenovani direktor Agencije za razvoj visokog obrazovanja, prof. dr. Nihad Fejzić, i predstavnici Rektorske konferencije u Bosni i Hercegovini i Centru za informacije i priznavanje dokumenata.¹⁷ Pored toga, kako bi se izradila široka sveobuhvatna studija, na terenu su obavljene i dodatne aktivnosti kada su obavljani razgovori sa studentima iz velikog broja spomenutih obrazovnih ustanova. Na taj način, putem upitnika, konsultovan je veliki broj nasumično odabranih studenata. Uzimajući u obzir ideju racionalizacije vremena i napora, korištena su tri modela tj. instrumenta za prikupljanje informacija, koja su bila na raspolaganju. 1) odštampana ili elektronska verzija sveobuhvatnog upitnika (korišteno u velikoj mjeri uz konsultacije sa obrazovnim ustanovama), 2) razgovor obavljen telefonom putem takozvanog WebCATI (umreženi kompjuter koji je korišten tokom intervjua koji su vršeni telefonom), ili 3) metoda licem u lice (F2F).¹⁸ Sva tri modela su se sastojala od standardnog niza pitanja s neznatnom razlikom u pitanjima korištenim tokom razgovora sa studentima, kada je od njih traženo da daju svoje mišljenje o pristupu i ravnopravnosti u sistemu visokog obrazovanja i kvalitetu i transparentnosti u radu nastavnika i visokoškolskim ustanovama.

Uzimajući u obzir složenost obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini, a pogotovo s obzirom na veoma fragmentiran obrazovni sistem u Federaciji Bosne i Hercegovine, izvršena je procjena relevantnih zakonskih propisa, uključujući i legislativu iz oblasti obrazovanja na kantonalnom

¹⁴ Univerzitet u Sarajevu, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Univerzitet u Banjaluci, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Univerzitet u Zenici, Univerzitet u Bihaću, Univerzitet u Tuzli, Međunarodni univerzitet u Sarajevu, Sarajevska škola za nauku i tehnologiju u Sarajevu, Međunarodni univerzitet „Philip Noel Baker“, Fakultet za javnu upravu, Američki univerzitet u Bosni i Hercegovini, Panevropski univerzitet Apeiron, Koledž u Banjaluci, Komunikološki koledž u Banjaluci „Kappa Phi“, Visoka škola za primijenjene i pravne nauke „Prometej“ i Univerzitet „Slobomir P“, Visoka škola za informatiku i menadžment „Janjoš“, Univerzitet „Sinergija“, Otvoreni univerzitet „Apeiron“, Visoka škola poslovnog menadžmenta „PRIMUS“ (J.G.)

¹⁵ www.heg.gov.ba - posjećena 3. 3. 2010. godine.

¹⁶ Naime, Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, ministri obrazovanja iz Republike Srpske i Federacije, uključujući ministre na kantonalnom nivou i uposlenici iz ovih institucija su nadležni za kontrolu i standardizaciju visokog obrazovanja na svim nivoima. (Komentar-J. Gavrankapetanović).

¹⁷ Za više informacija o Rektorskoj konferenciji u Bosni i Hercegovini i Centru za informacije i priznavanje dokumenata, vidi član 43. i član 44. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 57/07.

¹⁸ Drugi ili treći model, odnosno instrumenti za prikupljanje informacija su korišteni u velikoj mjeri u saradnji s vladinim zvaničnicima iz nadležnih institucija i studentima visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini.

nivou, u pogledu koji je značajan za ovu studiju. Izrađena je studija slučaja na primjeru i postojećem zakonskom okviru u Kantonu Sarajevo. Pored toga, u obzir je uzeta relevantna literatura, rezultati ranijih istraživanja i ranije politike predložene na polju izgradnje stručnosti nastavnika. Sve spomenute metode su korištene s ciljem da se prikupe najrelevantniji i najpouzdaniji podaci kako bi se odgovorilo na sljedeće dileme:

1. Koje su glavne strukturalne i sistemske prepreke za mjerenje, kontrolu i razvoj stručnosti profesora i asistenata tj. nastavnika, i koji je trenutni nivo uključenosti relevantnih aktera (obrazovni autoriteti na svim nivoima, javne i privatne obrazovne ustanove, međunarodne organizacije i nastavno osoblje) u procesu razvoja stručnosti?
2. Koji su modeli dostupni za unapređenje trenutne situacije, odnosno, koje su političke opcije, te kako i u kojoj mjeri, s obzirom na sveukupne društvene konstelacije u Bosni i Hercegovini, se ove političke opcije mogu zadovoljiti u postojećem pravnom i administrativnom okviru?
3. Na koji način kantonalne, entitetske i državne vlasti, te međunarodne organizacije koje su aktivne u reformi obrazovnog sistema (kao što su OSCE, i u određenoj mjeri Evropska komisija i UNICEF), vide svoju ulogu u omogućavanju razvoja održivog sistema procjene kvaliteta, u procesima praćenja i profesionalnog razvoja, odnosno unapređenja kvaliteta nastavnika u obrazovnom sistemu koji se sastoji od nekoliko nivoa i u administrativnom kontekstu BiH.

OPIS PROBLEMA

Kako je ranije spomenuto na državnom nivou u Bosni i Hercegovini ne postoji ministarstvo za obrazovanje, a Ministarstvu civilnih poslova su povjerene većinom nadležnosti za saradnju i promociju, bez direktnog institucionalnog uticaja i nadležnosti za obrazovna, naučna i kulturna pitanja. Prema tome, obrazovni sistem je duboko institucionalno fragmentiran, zbog čega nema mogućnosti praćenja, transparentnosti i jedne jedinstvene razvojne politike. Dalje, obrazovni sistemi su duboko podijeljeni po etničkim linijama (sa srpskom dominacijom u Republici Srpskoj i podjelom vlasti između Bošnjaka i Hrvata u FBiH), što predstavlja dodatne prepreke za kontinuiranu saradnju i razvoj.

U tako fragmentiranom bosanskohercegovačkom sistemu obrazovanja, univerziteti i fakulteti kao njihove niže konstitutivne jedinice funkcionišu skoro potpuno nezavisno (iako su povezani i međusobno zavisni) i biraju i imenuju svoje akademsko osoblje, profesore, nastavnike, predavače i asistente (u skladu, na primjer, sa Zakonom o visokom obrazovanju u Kantonu Sarajevu, "Službene novine Kantona Sarajevo" 22/05) i vanjske saradnike kroz procedure fakultetskih vijeća. Iako se pretpostavlja da je ovaj proces transparentan, nekoliko faktora, a naročito onaj koji se odnosi na povezanost, su u prevazi. S obzirom na finansijska ograničenja, fakulteti funkcioniraju sa stalnom potrebom za dodatnim nastavnicima i veoma često moraju upošljavati vanjske saradnike za predmete gdje postoji nedovoljno predavača. Kriteriji za odabir, imenovanje, reimenovanje (renominaciju) nastavnika ili eventualne promocije na Univerzitetu u Sarajevu su iste kakve su bile i prije rata. Od nivoa asistenta, koji mora posjedovati diplomu bakalareuata, preko višeg asistenta za kojeg je potrebna diploma magistra uz preporuke (iskustvo u predmetnoj oblasti, objavljeni članci u relevantnim naučnim novinama, knjige, učešće na relevantnim seminarima/simpozijima, izložbe ako se radi o likovnoj umjetnosti, filmovi, pozorišne predstave, nagrade, itd.). Moraju proteći tri godine od jedne nominacije do druge.

Osim toga, za unapređenje je neophodan dokaz o akademskoj „sposobnosti“: „redovan rad sa studentima“, pravično ocjenjivanje pisanih radova i predanost pedagoškom radu.

Univerziteti u BiH su slabo povezane visokoškolske ustanove jer fakulteti imaju snažan zakonski status, sa svega nekoliko izuzetaka. Ovakvo pravno i institucionalno uređenje dovodi do rasipanja resursa (finansijskih, ljudskih i tehničkih).

U periodu između 1992. i 1995. godine Univerzitet u Sarajevu je izgubio stotine svojih saradnika, 150 ih je izgubilo život tokom opsade grada, a veliki broj je otišao. Rektor Univerziteta, dr. Faruk Čaklovica, na posljednjem Savjetovanju o Bolonjskom procesu održanom 25. 4. 2009. godine, procijenio je da će Univerzitetu biti potrebno još 800 profesora i asistenata kako bi mogao pravilno funkcionisati.

Kako je spomenuto u predgovoru, BiH je počela s provođenjem nekoliko zakona i podzakonskih akata koji bi na kraju trebali dovesti do pridruživanja Evropskoj uniji. U 2005. godini Evropska komisija je predložila „Zajedničke principe za kompetencije i kvalifikacije nastavnika“, te time definirala kontinuirano obrazovanje nastavnika kao prioritet u daljem razvoju Evropske unije koja će do 2010. godine biti najuspješnija ekonomija u svijetu na osnovu stečenog znanja. Najznačajniji cilj vanjske politike BiH, barem deklarativno u retorici lokalnih političkih elita, je pridruživanje Evropskoj uniji.¹⁹ Kao jedan od zakona koji su relevantni za budućnost Bosne i Hercegovine u EU, u kontekstu šire reforme obrazovanja koja je definirana Bolonjskim procesom, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je nedavno usvojila, nakon snažnog i kontinuiranog pritiska predstavnika međunarodne zajednice i domaćih zainteresiranih strana, ono što će postati prvi zakonski propis o obrazovanju na državnom nivou nakon Dejtonskog sporazuma. Ovaj zakonski propis, konačno donesen pod nazivom Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini,²⁰ je zanimljiv i od izuzetnog je značaja za ovo istraživanje u mnogim aspektima, pa ćemo se njime detaljnije pozabaviti.

¹⁹ Bosna i Hercegovina je potencijalni kandidat za članstvo u EU. Sporazum o pridruživanju i stabilizaciji između Bosne i Hercegovine i EU potpisan je u junu 2008. godine. Izvještaj o napretku za BiH, Brisel, 5. 11. 2008. SEC (2008) 2693 konačni, str. 4.

²⁰ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br. 57/07.

GLAVNE POLITIKE ZA OSIGURAVANJE KVALITETA U VISOKOM OBRAZOVANJU (Ocjenjivanje zakonskog okvira)

U Bosni i Hercegovini većina zakona koji su usvojeni na državnom nivou, ako ih nije nametnuo visoki predstavnik međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini,²¹ onda su rezultat velikih kompromisa između suprotstavljenih političkih aktera i stoga su u procesu usvajanja „razvodnjeni“ brojnim intervencijama i izmjenama koje su uvrštavali predstavnici suprotnih političkih opcija. Legislativa na državnom nivou je neprecizna i nedovoljno definisana. Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini suočava se s istim problemom.

Ako se uporedi sa sličnom legislativom, iz susjedne Hrvatske²² na primjer, očigledno je da mu, zbog komplikovanog političkog procesa putem kojeg je usvojen, nedostaje preciznost te da ostavlja kao nedefinirane ili nejasno definirane većinu značajnih pitanja. Ako posvetimo više pažnje najvažnijim pitanjima spomenutog Okvirnog zakona, vidimo da je, zbog navedenih razloga koji proizlaze iz složene postdejtonske državne organizacije, dosta važnih pitanja u obrazovanju i dalje ostalo u nadležnosti entiteta.

Međutim, Okvirni zakon predviđa uspostavljanje Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta na državnom nivou, što treba smatrati značajnim korakom naprijed. Prema

²¹ Ured visokog predstavnika (OHR) je ad hoc međunarodna institucija odgovorna za praćenje implementacije civilnih aspekata sporazuma kojim je završen rat u Bosni i Hercegovini. Pozicija visokog predstavnika osmišljena je u skladu s Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini, koji se obično naziva Dejtonski mirovni sporazum. Prilikom elaboriranja Aneksa 10 Dejtonskog mirovnog sporazuma, PIK je tražio od visokog predstavnika da smijeni zvaničnike koji krše zakonska obećanja i Dejtonski mirovni sporazum da nametne zakone koje smatra potrebnim ukoliko zakonodavni organi Bosne i Hercegovine to ne učine, www.ohr.int, konsultovan 21. 6. 2009. godine.

²² Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Hrvatski sabor, br. 01-081-03-2660/2, Zagreb 23. 7. 2003. godine.

tome, u izradi ove studije posvetit ćemo vrijeme i mjesto procjeni institucionalnog okvira kojeg je osiguralo ovo tijelo nadležno za obrazovanje, koje je po prvi put u modernoj ustavnoj historiji BiH osnovano na državnom nivou. Prema članu 48. Okvirnog zakona, Agencija veoma ambiciozno utvrđuje „standarde kvaliteta, analizu kvaliteta, daje preporuke za otklanjanje nedostataka u kvalitetu studija i visokoškolskim ustanovama“. U praksi, međutim, ovo tijelo nema osnovne instrumente i stručne kapacitete za provođenje zakonom propisanih odredbi. Iako je osnovana krajem 2008. godine, danas, dok ovo pišemo, Agencija još uvijek kadrovski nije potpuno popunjena. Očigledno je da trenutni kapaciteti nisu dovoljni za praćenje kvaliteta, ili na kraju za procjenu standarda obrazovanja na osam javnih i 14 privatnih univerziteta u BiH. Sama Agencija je definisana kao nezavisno tijelo, jasno odvojeno od različitih ministarstava obrazovanja, kojih ima ukupno 14.

Međutim, u poređenju sa sličnom Agencijom uspostavljenu u skladu s odredbama spomenutog Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, “Službene novine” 123/03 i 105/04, Hrvatski sabor br. 01-081-03-2660/2, Zagreb, 23. 7. 2003), postaje očigledno u kojoj mjeri su nadležnosti Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta sužene i ograničene. Kao direktna posljedica složene organizacije i državne uprave, pa prema tome i obrazovnog sistema (ili bolje rečeno sistemâ) u Bosni i Hercegovini, Agencija je prvenstveno zadužena za koordinaciju i utvrđivanje općih kriterija, dok su stvarne nadležnosti *de iure* i *de facto* ostale na entitetskom nivou. Agencija za znanstvenu djelatnost i visoko obrazovanje koja je osnovana u Hrvatskoj, ima, za početak, 49 uposlenika organiziranih u 6 odjeljenja (u poređenju s nekolicinom državnih službenika koji trenutno imaju stalno zaposlenje u Agenciji BH), zatim široki upravljački mandat u hrvatskom visokoobrazovnom sistemu, i snažne instrumente koji su obezbijeđeni relevantnom legislativom, naročito Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (“Službene novine” 123/03 i 105/04) i Zakonom o priznavanju stranih obrazovnih kvalifikacija (“Službene novine” 158/03 i 198/03). Iako je BiH Agencija prema članu 48. Okvirnog zakona, koji opisuje kapacitet ovog tijela, ima nadležnost da daje preporuke... pruža savjete i informacije... i predlaže opća uputstva i kriterije²³ entitetskim ministarstvima za obrazovanje, hrvatska Agencija je zadužena za profesionalnu i administrativnu pomoć u procedurama ocjenjivanja znanstvenih organizacija i visokoškolskih ustanova, odobrava nove akademske programe i ocjenjuje sisteme za osiguravanje kvaliteta u institucijama visokog obrazovanja.²⁴ Osim toga, ASHE, prema Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju predstavlja samo jedan dio dobro razvijenog sistema za zaštitu javnih interesa sa održavanjem standarda kvalifikacija visokog obrazovanja i radom na unapređenju kvaliteta u nauci i visokom obrazovanju.²⁵ Drugo relevantno državno tijelo u Republici Hrvatskoj, zaduženo za oblast visokog obrazovanja je Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje. Ovo tijelo se sastoji od predsjednika i 12 članova koje neposredno bira Parlament Republike Hrvatske, na prijedlog Vlade Republike Hrvatske. Prema informacijama objavljenim na službenoj Internet prezentaciji NCHE, ovo tijelo je snažno posvećeno osiguravanju kvaliteta u obrazovnim institucijama u Hrvatskoj, naročito kad se uzme u obzir da se za period 2008-2010. planira sveobuhvatni proces ocjenjivanja rada visokoškolskih ustanova, i prema tom izvoru, u sljedećem krugu ocjenjivanja posebna pažnja bit će posvećena kvalitetu nastave, kvalitetu osoblja, prostorija i opreme, kao i uspostavljanju efikasnih sistema osiguravanja kvaliteta u ovim ustanovama.²⁶ Poređenja radi, opća, korjenita i sveobuhvatna evaluacija visokoobrazovnih sistema, koju predvode državne institucije, zbog nekoliko razloga koji su već spomenuti u ovom prijedlogu a koji se odnose na dvoentitetsku fragmentiranost obrazovanja u Bosni i Hercegovini, iz sadašnje perspektive čini se naročito poželjnom, ali za sada nije ništa drugo do fantazija.

²³ Član 48. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine” broj 57/07.

²⁴ Službena Internet prezentacija Nacionalnog vijeća za visoko obrazovanje u Republici Hrvatskoj “O Agenciji”, <http://www.azo.hr>, koja je konsultovana 10. 7. 2009. godine.

²⁵ Ibid.

²⁶ Službena Internet prezentacija Nacionalnog vijeća za visoko obrazovanje Republike Hrvatske, <http://www.nvvo.hr>, konsultovana 10. 7. 2009. godine.

Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, koji je stupio je na snagu 2007. godine, osigurao je zakonski osnov za uspostavljanje Agencije za visoko obrazovanje i osiguravanje kvaliteta i Centra za informacije i priznavanje dokumenata u oblasti visokog obrazovanja. Većina zakona i podzakonskih akata u BiH je rezultat ogromnih kompromisa između suprotstavljenih etičkih i političkih frakcija, tj. aktera, te su stoga tokom postupka usvajanja umnogome razvodnjeni velikim brojem izmjena. Državna legislativa BiH je stoga uglavnom neprecizna i nedefinirana, a Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini nažalost dijeli istu sudbinu. U svrhe izrade ove studije mi ćemo detaljno analizirati sve članove Zakona koji su relevantni za uspostavljanje standarda kvaliteta u visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini.

²⁷ ČLAN I - Zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Zakon), propisuje: organizaciju visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, odgovornosti organa nadležnih za ovu oblast, uspostavljanje tijela za primjenu Zakona i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine, i utvrđuje metode za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja. Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" broj 57/07).

Kao prvo, odredbe člana I²⁷ ukazuju na prenošenje (dodjeljivanje) značajnih nadležnosti koje treba da stupe na snagu na osnovu Zakona. Međutim, u praksi, s obzirom na izuzetno složen i duboko fragmentiran sistem obrazovanja u Bosni i Hercegovini, postoje mnoga pravna i politička ograničenja i institucionalne prepreke za praktično provođenje. Drugim riječima, iako se prema citiranom članu odgovoran i nadležan organ u domenu visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini utvrđuje Zakonom, ovaj član je istovremeno u koliziji (ili se preklapa) s relevantnom legislativom na entitetskom ili kantonalnom nivou. Osim toga, kao pozitivan korak, ovaj član sadrži opće napomene u pogledu uspostavljanja metoda za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja.

Član II je jednako važan jer se poziva na najvažnije (međunarodne) standarde i preporuke, tj. preporuke o priznavanju i osiguravanju kvaliteta privatnih visokoškolskih ustanova Odbora ministara Vijeća Evrope (R(97)1), u kojem su navedene metode najviših standarda u oblasti prepoznavanja kvaliteta i ocjenjivanja visokoškolskih ustanova. Pored toga, postoji dodatni značaj ovog člana ako uzmemo u obzir da osigurava prvu izjavu (po prvi put regulisana legislativom u BiH) o prihvatanju evropskih strateških ciljeva u visokom obrazovanju.

U skladu s tim, član XXXIX ima pionirski pristup ulozi studenata u ocjeni kvaliteta obrazovanja u njihovim obrazovnim ustanovama. Dosad, prethodno usvojena legislativa na nekim drugim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini sadrži slične odredbe (kao što je Zakon o obrazovanju u Kantonu Sarajevo), međutim, po prvi put, studenti su dobili izričito pravo da utiču na kvalitet nastave iznošenjem svoga mišljenja, a ono što je od izuzetnog značaja, da osporavaju bilo koju konačnu odluku visokoškolske ustanove pred nadležnim sudom. Međutim, potrebno je spomenuti da bi ovi propisi trebalo da budu korisni (isključivo) u okolnostima kada su doneseni detaljniji podzakonski akti i uspostavljene relevantne procedure. U svrhe dalje analize, pogledat ćemo član XLII. S obzirom na složen sistem organizacije vlade u Bosni i Hercegovini, koja je proistekla iz Dejtonskog mirovnog sporazuma (kako je ranije već spomenuto), ograničen broj sektora je u nadležnosti državnih organa vlasti. Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine je najviše državno tijelo odgovorno za obrazovni portfolio (kao i za sportske aktivnosti i nauku). Iako je uloga ovog ministarstva ranije opisana u Zakonu o Vijeću ministara,²⁸ važnost člana XLII OZVO BiH ogleda se u činjenici da je po prvi put pozicija, funkcija i odgovornost ministarstva u oblasti obrazovanja regulisana posebnim zakonom. Iz perspektive institucije ili postojanja i izgradnje kapaciteta, član XLVII²⁹ je vjerovatno najvažnija odredba OZVO. Ovaj član je odlučujući s obzirom da predviđa uspostavljanje Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanja kvaliteta. Kako se propisuje, Agencija bi trebalo da bude samostalna upravna organizacija sa sljedećim nadležnostima (za više detalja vidi ČLAN XLVIII, OZVO BiH), *utvrđivanje jasnih, transparentnih i pristupačnih kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova i donošenje normi kojima se određuju minimalni standardi u oblasti visokog obrazovanja, i davanje preporuka*

²⁸ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 30/03 i 42/03.

²⁹ ČLAN XLVII - Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanja kvaliteta (u daljem tekstu Agencija), osniva se ovim zakonom. Agencija je autonomna, administrativna organizacija. Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" broj 57/07).

o kriterijima i standardima ministarstvu Republike Srpske, kantonalnim ministarstvima i Brčko Distriktu BiH za osnivanje i zatvaranje visokoškolskih ustanova, te za prestrukturiranje studijskih programa. Navedeni član se nastavlja užom definicijom ostalih nadležnosti ove agencije. Pa ipak, čak i nakon površne kvalitativne analize, jasno je da Agencija uglavnom ima nadležnost da preporučuje, savjetuje i predlaže. Drugim riječima, njen stvarni učinak je upitan, jer s obzirom na organizacijski okvir države Bosne i Hercegovine značajna nadležnost leži na entitetima. Pa ipak, uspostavljanje državne agencije sa takvim nadležnostima koje su navedene, svakako predstavlja značajan poticaj u razvoju odgovarajućeg sistema upravljanja i ocjene kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH.

Završit ćemo sa ocjenom člana XLIX, kojim se regulira nadležnost Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta u oblasti akreditiranja. Ovo se prvenstveno odnosi na administrativna, proceduralna i tehnička pitanja, kao što je raspisivanje javnog konkursa za izbor domaćih i međunarodnih stručnjaka za ocjenjivanje kvaliteta, osnivanje komisije za ocjenu kvaliteta i dostavljanje utvrđene liste stručnjaka na usvajanje svim ministarstvima obrazovanja u BiH i nadležnom odjelu u Brčko Distriktu BiH. Na osnovu ocjene sadržaja ovog člana, očigledno je da su Agenciji dodijeljeni neki instrumenti iz oblasti preporuka, registracije i održavanja sistema ocjene kvaliteta. Međutim, čini se da su faktičko donošenje odluka i rukovodeći potencijal i dalje ostali na nivou entitetskih ministarstava obrazovanja. Osim toga, još jedan aspekt koji je potrebno naglasiti je činjenica da je 90% evropskih agencija koje se bave tim pitanjima nezavisno od političkih uticaja. Ova činjenica im omogućava da rade bez pritiska vladajućih struktura ili političkog pritiska. U ovom slučaju, čak i utvrđivanje liste stručnjaka vrši se u skladu s nadležnim organima vlasti, koji su doduše na nižoj instanci.³⁰ Ovo u stvarnosti znači da Agencija ima ograničenu autonomiju, koju veoma često krše niže instance državne administracije i vlada. Ne bismo smjeli zaboraviti da je Okvirni zakon o visokom obrazovanju, na osnovu kojeg je i osnovana Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta, stupio na snagu kao rezultat teških političkih kompromisa.

U Republici Srpskoj Zakon o visokom obrazovanju je donesen 2006. godine.³¹ Ovim zakonom propisan je široki spektar nadležnosti Ministarstva za obrazovanje Republike Srpske, te je pokriven veliki broj značajnih pitanja visokoobrazovnog sistema, uključujući nadležnost za proces razvoja visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta. Prema članu 16. ovog zakona, u Republici Srpskoj je uspostavljeno Vijeće za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta³² kao samostalno, savjetodavno tijelo. Međutim, odmah u sljedećem redu navodi se da će Ministarstvo obrazovanja provoditi stručne i administrativno-tehničke funkcije za Vijeće. Ako još dodamo da se na osnovu člana 117. finansira direktno iz budžeta Ministarstva za obrazovanje, samostalnost i nepristranost Vijeća se u značajnoj mjeri dovode u pitanje. Osim toga, prema istom članu (117), Vijeće se sastoji od 11 članova iz različitih naučnih disciplina, koji su predstavnici visokoškolskih ustanova iz Republike Srpske. Iako su Federacija BiH i Republika Srpska konstitutivni entiteti države Bosne i Hercegovine, akademici, odnosno univerzitetski profesori u Federaciji ne mogu biti imenovani na mjesto člana Vijeća za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta u Republici Srpskoj. Dalje, iako kandidate za članstvo u Vijeću, prije zvaničnog imenovanja, mora odobriti Vlada Republike Srpske, imajući u vidu da su ih predložile obrazovne institucije čiji rad i kvalitet nastave bi trebalo da osiguraju i kontrolišu, možemo opravdano dovesti u pitanje nezavisnost i objektivnost Vijeća. Pored toga, prema članu 119. Zakona o visokom obrazovanju RS, Vijeće je između ostalog nadležno za utvrđivanje kriterija za formiranje ustanove, spajanje i zatvaranje visokoškolskih ustanova, a prema članu 120. a) za donošenje pravila, kriterija i uputstava za licenciranje, akreditiranje i osiguravanje kvaliteta i b) uspostavljanje normi koje se odnose na licenciranje

³⁰ Prvi krug konkursa za četiri vrste stručnjaka (nacionalnih, međunarodnih, predstavnika ekonomskog sektora i predstavnika studentskog tijela) raspisan je krajem 2009. godine. Kako nas je obavijestio prof. dr. Nihad Fejzić, direktor Agencije, primljeno je 400 prijava. Od ovih prijava 60 je prijava za međunarodne stručnjake. U skladu sa Zakonom (član XXXVIII, stav 2), ove prijave pregleda komisija sačinjena od pet članova; jedan predstavnik iz RS, jedan iz Federacije, jedan iz Brčko Distrikta, jedan iz Agencije, i jedan predstavnik kantonalnih ministarstava. Nakon utvrđivanja spiska, potrebno je da se dobije odobrenje organa niže instance (entiteta). Ovo ukazuje na suštinu problema u vezi s političkim i administrativnim uplitanjem s kojim se Agencija mora baviti u svom osnovnom radu.

³¹ "Službeni glasnik Republike Srpske" broj 85/06.

³² Vijeće za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta uspostavljeno je skoro dvije godine nakon donošenja Zakona o visokom obrazovanju Republike Srpske (komentar J. Gavrankapetanović).

visokoškolskih ustanova. Očigledno preklapanje i paralelizam državnih zakona i entitetske legislative o visokom obrazovanju, naročito u oblasti akreditacije obrazovnih institucija i osiguravanja kvaliteta, još jednom potvrđuje dubinu fragmentiranosti sistema visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Kako je prethodno navedeno u ČLANU XLVIII Okvirnog zakona o visokom obrazovanju BiH, zadatak Agencije za visoko obrazovanje i osiguravanje kvaliteta je *utvrditi jasne, transparentne i pristupačne kriterije za akreditaciju visokoškolskih ustanova i donošenje normi kojima se uspostavljaju minimalni standardi u oblasti visokog obrazovanja i davanje preporuka o kriterijima i standardima Ministarstvu Republike Srpske, kantonalnim ministarstvima i Brčko Distriktu BiH za formiranje ili zatvaranje visokoškolskih ustanova i za prestrukturiranje studijskih programa*. Iako će kriterije za akreditaciju visokoškolskih ustanova utvrditi državna Agencija, te ih u formi preporuka proslijediti ministarstvima obrazovanja na nižem nivou, stvarni zakonski postupak akreditacije provodi se na entitetskom nivou. U praksi to znači da visokoškolska ustanova iz određenog entiteta u Bosni i Hercegovini može tražiti da ju akredituje entitetsko ministarstvo za obrazovanje, tj. vladino tijelo kao što je Vijeće za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta. Praktično, određena visokoškolska ustanova ima mogućnost da traži akreditaciju i registraciju (i uvođenje u odgovarajući registar visokoškolskih ustanova) u državnoj agenciji i/ili od odgovarajućeg tijela na entitetskom nivou. Iako su na osnovu Okvirnog zakona o visokom obrazovanju *utvrđeni jasni, transparentni i pristupačni kriteriji za akreditaciju visokoškolskih ustanova i norme kojima se utvrđuju minimalni standardi u oblasti visokog obrazovanja*, i dalje prevladava nesklad zbog činjenice da osiguravanje kvaliteta (a time i registraciju) mogu provoditi različita tijela. Osim toga, prije nego što zaključimo pregled entitetske legislative, potrebno je spomenuti da je prema članu 108. Zakona o visokom obrazovanju Republike Srpske, inspekcijски nadzor nad primjenom ovog zakona u domenu prosvjetne inspekcije koja prema spomenutom članu ima široke i učinkovite nadležnosti. Prema tome, zajedno s drugim nadležnostima, prema članu b) tog člana prosvjetni inspektor ima obavezu i nadležnost da zabrani rad određene visokoškolske ustanove koja ne ispunjava uslove za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja i da podnese zahtjev za brisanje iz registra visokoškolske ustanove. Pored toga, inspekcija ima ovlaštenja prema stavu c) tog člana 108. da poduzima sve mjere i radnje za koje je zakonom i drugim propisima ovlaštena.

Ovaj podatak dovodi do dva zaključka da Državna agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvaliteta nema tako snažna ovlaštenja, tj. bilo koji oblik ili instrument za izvršenje kazni nad visokoškolskom ustanovom koja ne ispunjava uslove za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja. Ovo i dalje podrazumijeva i potvrđuje izjave da stvarne nadležnosti, čak i nakon usvajanja OZVO, i dalje uglavnom ostaju na entitetskom nivou. Dalje, analizom "Službenog glasnika Republike Srpske", u kojem se objavljuju ili bi trebalo da se objavljuju sve službene odluke o zabrani rada određenih visokoobrazovnih institucija, postaje jasno da prosvjetni inspektori rijetko primjenjuju striktnu mjeru i da prema tome sve visokoškolske ustanove u potpunosti poštuju propisane odredbe i norme ili da se primjenjuju neki drugi oblici saradnje, koji nisu toliko transparentni, zbog toga što bi u etičkom i pravnom smislu mogli biti sporni.

U 2005. godini Skupština Kantona Sarajevo donijela je Zakon o visokom obrazovanju u Kantonu Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo" broj 22/05). Ministarstvo za obrazovanje i nauku Kantona Sarajevo, prema ovom zakonu, zadržava nadležnost nad svim visokoškolskim ustanovama osnovanim na teritoriji Kantona Sarajevo, uključujući Univerzitet u Sarajevu, koji je glavna obrazovna institucija sa najdužom tradicijom u Bosni i Hercegovini. Prema tome, kako bismo uštedjeli vrijeme i kako se ne bismo upuštali u detaljno obrazlaganje institucionalnog i zakonskog okvira osiguravanja kvaliteta visokoškolskih ustanova, Kanton Sarajevo će nam poslužiti za studiju slučaja.

U skladu s navedenim kantonalnim zakonom, u Kantonu Sarajevo je dozvoljeno uspostavljanje javnih i privatnih ustanova. Zanimljivo je da prema članu 4. o svakom takvom zahtjevu konačnu odluku mora donijeti Skupština Kantona Sarajevo, kao najviše zakonodavno tijelo u kantonu. Pravni postupak za osnivanje leži na Kantonalnom ministarstvu za obrazovanje i nauku, i prije podnošenja svakog zahtjeva za osnivanje visokoškolske ustanove kantonalnoj skupštini, vlada kantona mora dati saglasnost (član 12). U ovom momentu možemo zaključiti da je čak i samo osnivanje visokoobrazovne ustanove u Kantonu Sarajevo izuzetno složen birokratski proces, opterećen nepotrebnim procedurama i u administrativnom pogledu zamršen postupak, naročito ako uzmemo u obzir da je najviše zakonodavno tijelo u kantonu direktno uključeno u proces odobravanja osnivanja visokoškolskih ustanova. Dalje, stepen moguće politizacije pitanja u oblasti visokog obrazovanja je prema tome povećan. Kao što navedeni državni Okvirni zakon o visokom obrazovanju i Zakon o visokom obrazovanju Republike Srpske, tako i Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo predviđa uspostavljanje Registra visokoškolskih ustanova (član 15). Zanimljivo je da u cijelom tekstu Zakona o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo riječ kvalitet nije ni jednom spomenuta. Međutim, Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo često spominje drugi dokument pod nazivom: „Standardi i normativi za provođenje aktivnosti u visokom obrazovanju na teritoriji Kantona Sarajevo (br. 02-05-3320-21/05, koji je usvojila Vlada Kantona Sarajevo 29. 12. 2005. godine). Ovaj dokument o standardima detaljno opisuje potrebne akademske, stručne, tehničke i prostorne tj. infrastrukturne kapacitete visokoškolskih ustanova u Kantonu Sarajevo. Po ovim aspektima propisani standardi ne zaostaju za međunarodnim standardima, ponekad je sasvim suprotna situacija, ali ono što se može identifikovati kao ozbiljna prepreka je izuzetno dug vremenski period koji se dozvoljava već postojećim visokoškolskim ustanovama da usklade svoje operativne kapacitete s propisanim standardima. Na primjer, definisani profesionalni i akademski standardi moraju se zadovoljiti u periodu od tri godine po donošenju propisa o standardima. Za standarde koji se odnose na opremu rok je pet godina, dok se standardi koji se odnose na prostor tj. infrastrukturu moraju zadovoljiti u roku od sedam godina. Ono što dovodi do favoriziranja jeste činjenica da novouspostavljene obrazovne ustanove moraju ispuniti definisane kriterije čak i prije nego što počnu s radom, a stepen njihovih kapaciteta koji su na raspolaganju strogo se ocjenjuje u procesu njihove službene registracije. Nadzor nad pravilnom i zakonitom provedbom spomenutih kantonalnih propisa u oblasti visokog obrazovanja leži, prema Zakonu o prosvjetnoj inspekciji (“Službene novine Kantona Sarajevo” broj 09/00) na službi Kantonalnog inspektorata. Čl. 4. i 5. spomenutog zakona su od izuzetnog značaja za ovu studiju iz perspektive osiguravanja kvaliteta i nadzora rada visokoškolskih ustanova. Prema članu 4. kantonalni prosvjetni inspektor je ovlašten da „naredi odgojno-obrazovnoj ustanovi primjenu zakona, drugih propisa i općih akata donesenih na osnovu zakona - zabrani izvršenje nezakonitih odluka - privremeno obustavi rad odgojno-obrazovne ustanove u skladu sa zakonom”, u slučaju ozbiljnih povreda dužnosti. Prema članu 5. Kantonalni inspektorat, odnosno inspektor, ima obavezu da “u toku godine obavi najmanje po jedan inspeksijski pregled po službenoj dužnosti u odgojno-obrazovnoj ustanovi, i da po jedan primjerak zapisnika o inspeksijskom pregledu dostavi upravnom odboru odgojno-obrazovne ustanove i Ministarstvu za obrazovanje i nauku u Kantonu Sarajevo.

Iako je, kao što smo vidjeli, Kanton Sarajevo kao administrativni dio Bosne i Hercegovine izradio, usvojio i donio značajnu količinu zakonskih propisa, te se u skladu s tim može zaključiti da na osnovu toga cjelokupan sistem visokog obrazovanja funkcioniše neometano i potpuno u skladu sa zakonima, dvije nedavne afere na Pravnom fakultetu i Arhitektonskom fakultetu, koji pripadaju Univerzitetu u Sarajevu, pokazuju suprotno. SIPA provodi krivičnu istragu protiv nekoliko profesora Pravnog fakulteta, uključujući i dekana fakulteta, zbog navoda o njihovoj

umiješanosti u trgovinu ispitnim pitanjima za seksualne i novčane protuusluge. Kantonalna prosvjetna inspekcija nije pokazala nikakav interes za ovaj predmet prije nego što je pritisak javnosti u ovom predmetu postao potencijalno politički štetan za nosioce dužnosti u Vladi Kantona Sarajevo (premijer i ministar obrazovanja i nauke). Iako su kasnije inspektori dostavili nepovoljan izvještaj o ovom predmetu, ove osobe se i dalje nalaze na svojim profesorskim mjestima na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu.

Može se zaključiti da (iako je Bosna i Hercegovina posljednjih 20 godina, od raspada SFRJ, barem tehnički demokratska i pluralistička zemlja), javno obrazovanje ima prioritet nad privatnim. Vlasti su obično strože prema privatnim obrazovnim ustanovama nego prema javnim. Prema percepciji društva javne ustanove i nadležni organi vlasti pripadaju istom sistemu, a privatne obrazovne ustanove su rezultat inicijative poduzetnika koji imaju za cilj stvaranje profita, što navodno umanjuje njihovu stvarnu obrazovnu svrhu. Široko je poznat slučaj Međunarodnog univerziteta "Philip Noel Baker" koji je prošao kroz administrativnu „kalvariju“ prije nego što je konačno, nakon dužeg vremenskog perioda, zvanično registrovan u Ministarstvu za obrazovanje i nauku Kantona Sarajevo. Istovremeno, tek nakon što su izloženi snažnom pritisku javnosti, nadležni organi vlasti su se zainteresirali za spomenuti slučaj „trgovine ispita za seksualne i novčane protuusluge“.

GLAVNE TEME I PITANJA U VEZI S OSIGURAVANJEM KVALITETA

Kako bismo pojasnili glavna pitanja osiguravanja kvaliteta u okviru visokoškolskih ustanova, kontaktirali smo 31 univerzitet/ustanovu zbog učešća u anketi (Aneks A). Odgovori su stigli od tri privatna i šest javnih univerziteta (34%). Na intervju je pristalo nekoliko profesora i saradnika Univerziteta u Sarajevu (UNSA), kao i direktor Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanja kvaliteta.

Četiri javna univerziteta (Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Univerzitet u Zenici i Univerzitet u Mostaru) imaju urede za osiguravanje kvaliteta ili učestvuju u programima za promociju standarda kvaliteta (Univerzitet u Mostaru s programom „Procedura upravljanja kvalitetom za promociju saradnje univerziteta i preduzeća“. Univerzitet u Sarajevu jednom godišnje (od 2007. godine) organizuje dvodnevno savjetovanje o Bolonjskom procesu. Ovogodišnja tema je Reforma visokog obrazovanja: Razvoj sistema za osiguravanje kvaliteta. Za jedno tako veliko tijelo kao što je Univerzitet u Sarajevu, upitno je da li će ovaj pristup biti dovoljan za promociju standarda kvaliteta u okviru pojedinih fakulteta s obzirom da na Univerzitetu ne postoje instrumenti kontrole i osiguravanja koji bi se primijenili na fakultete u njegovom sastavu.

Nadalje, bitno je podvući činjenicu da visokoškolske ustanove odnosno predstavnici istih koji su bili konsultirani u okviru ovog istraživanja, u većini slučajeva bili su upoznati sa radom i ciljevima Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta u BiH. 80% njih odgovorilo je da vrlo dobro poznaje aktivnosti i funkciju Agencije, dok 10% ispitanih relativno malo odnosno nimalo.

Kada su u pitanju implemetacija pojedinih sistema kontrole procesa podučavanja svi ispitani su afirmativno odgovorili da oni postoje osim jedne osobe (UNSA) koja je odgovorila negativno. Učesnici u anketi kada su nabrajali postojeće mehanizme za kontrolu procesa podučavanja na

njihovoj matičnoj instituciji često su navodili slijedeće metode kao metode za obezbjeđenje kvaliteta: « Samo-evaluacije i analize uspješnosti ; ankete studenata i evaluacije profesora na kraju svakog semestra »

Medjutim, većina ispitanih odgovorila je da neadekvatan/nedovoljan rad akademskog osoblja nije sankcioniran od strane matične institucije i samo su dva javna univerziteta/fakulteta afirmativno odgovorila. Prvi odgovor je glasio da je na njihovoj instituciji u fazi pripreme *Pravilnik za sankcioniranje nedovoljnih rezultata u procesu podučavanja*, dok drugi odgovor glasi da ukoliko na njihovoj instituciji dodje do negativnih rezultata, osoba/profesor u pitanju dužan je da "pripremi zvanični izvještaj kao uz plan i program za unapredjenje svoga rada te isti dostavi nastavno-naučnom vijeću fakulteta ". Jasno je da uprkos činjenici da mehanizmi za kontrolu podučavanja postoje oni su nedovoljno razvijeni posebno kada se radi o njihovoj primjeni i punoj funkcionalnosti. Kao zaključak mozemo reći, bazirajući se na gore navedenim primjerima, da čak ako se po mišljenju studenata (dobijenim putem anketa) rad određenog člana nastavnog osoblja ocijeni kao nedovoljan/neadekvatan, potencijalne sankcije koje bi eventualno trebale da vode ka poboljšanju procesa podučavanja su limitirane.

Bazirajući se na informacije dobijene kroz ankete, mogućnosti za apliciranje sankcija su više ograničene na javnim nego na privatnim institucijama upravo zbog njihovog statusa. Javne visokoškolske institucije uprkos svojoj relativnoj autonomiji (odnosno mogućnosti da rezultate svoga rada ponude na tržištu visokoškolskog obrazovanja kao što to čine i privatne institucije) održavaju određeni disbalans karakteriziran sa druge strane ovisnošću o finansijskoj podršci državnog novca (koji ima daje relativnu sigurnost u svoje izvore finansiranja). Ovaj vid rudimentarne podrške (koji je uključivao pokrivanje svih nastalih troškova: infrastrukture, plaća, režija, itd. iz državnih izvora) uveliko je naslijedjen iz prethodnog ekonomsko-političkog sistema koji uprkos vremenskoj dihotomiji nastavlja danas da egzistira u vidu podrške iz entitetskih i kantonalnih budžeta.

Kako bismo uz to dobili opštu sliku ograničenja postojećih shema kvaliteta podučavanja u univerzitetskom sektoru, moramo shodno tome uzeti u obzir postojeće strukture i njihov potencijal za poboljšanje u kontekstu institucionalne podrške akademskom razvoju profesora/suradnika/asistenata. Svi učesnici u anketi odgovorili su afirmativno na pitanje postavljeno o postojećim mogućnostima za daljni akademski/profesionalni razvoj osoblja na njihovim matičnim institucijama. Medjutim, priroda te podrške uveliko varira od direktne finansijske podrške do "fleksibilnijeg rasporeda predavanja/konsultacija/vježbi" za osoblje uključeno u neki vid akademskog/profesionalnog razvoja. U skladu sa tim, većina privatnih institucija vrši podršku (cf. odgovori u anketi), preferira učešća na programima/seminarima sa relativno kraćim trajanjem, dok javne institucije podržavaju dugotrajniji profesionalni razvoj profesora/suradnika/asistenata kroz olakšice za učešće na post-doktorskim, doktorskim i magistarskim studijama.

Ova razlika, iako na prvi pogled čudna, zapravo je logična posebno kada se uzme u obzir bitna razlika u kadrovskoj politici koja postoji između javnih i privatnih institucija. Ove posljednje su više orijentirane ka tržištu i motiviranije ka stvaranju profita te samim tim nisu voljne odvojiti veće sume novca za razvoj svoga osoblja koji bi ih eventualno moglo napustiti za lukrativniji posao na nekoj drugoj instituciji. U slučaju javnih visokoškolskih institucija situacija je malo drugačija zbog prirode ugovora između samih institucija i uposlenog nastavnog osoblja. Ovi ugovori potpisani na neograničen period stvaraju atraktivne uslove za rad iz perspektive sigurnog radnog mjesta medjutim negativno utiču na motivaciju i spremnost osoblja javnih institu-

cija da se entuzijastično posvete svome radu i/ili daljem akademskom razvoju. Za kraj, moramo spomenuti da sukladno odgovorima saradnika i uposlenika administracije javnih institucija, vid podrške akademskom razvoju zna biti selektive prirode i pod utjecajem personalnih dobrih/loših odnosa unutar kolektiva. Na ovaj način, kreira se intra-institucionalni vid diskriminacije akademskog osoblja.

Kao zaključak predstaviti ćemo glavne slabosti odgovorne za neadekvatno funkcioniranje visokoškolskih institucija, u skladu sa dobijenim odgovorima. Kada je o slabostima sistema bilo riječ, predstavnici visokoškolskih institucija imaju tendenciju da je definiraju na različite načine ovisno o : 1) prirodi institucije (privatna ili javna) i 2) geografskoj lokaciji (FBiH ili RS). Dok na javnim institucijama postoji mišljenje da nedostatak finansijske podrške, strateškog razvoja i fondova za istraživanja glavni odgovorni za nedovoljan razvoj univerzitetskog sektora, privatne institucije smatraju da su "nedostatak kvalitetnog kadra i 'radna preopterećenost' nastavnog osoblja" najveći problemi. Uz to, "osiguranje kvalitetnog podučavanja i nedovoljna adaptacija univerzitetskih programa potrebama tržišta rada i industrije" prepoznati su kao bitne prepreke. I dok institucije iz FBiH smatraju da su glavne odgovorne za slabo funkcioniranje visokoškolskih institucija : 1) neadekvatna legislativa, 2) neriješeni problemi finansijske, administrativne i pravne prirode vezani za funkcioniranje visokoškolskih institucija, 3) fragmentiranost odnosno neintegracija univerziteta i 4) relativno siromašna infrastruktura ; njihove kolege iz manjeg BH entiteta ne smatraju da je fragmentiranost jedan od glavnih problema već "slaba finansijska podrška najodgovornija za loše funkcioniranje visokoškolskih institucija".

Problemi i prepreke

Tokom istraživanja identifikovana su dva problema. Prvi je mala stopa odgovora privatnih univerziteta, a drugi problem je, po mom ličnom mišljenju, razlika između odgovora koji se odnose na transparentnost procedura (odbrana doktorske teze i akademske nominacije), koji su dobijeni putem upitnika i odgovora dobijenih tokom intervjua.

Kroz upitnike (pitanja možete vidjeti u Prilogu B) koji su podijeljeni osobama s kojima su obavljani razgovori dobijeni su odgovori da njihovi univerziteti imaju mehanizam za promociju (u slučaju pozitivnih rezultata) i sankcije (u slučaju negativnih rezultata i nezadovoljavajućeg kvaliteta posla). Međutim, na javnim univerzitetima nikada niko nije otpušten zbog neetičkog ili kriminalnog ponašanja. Prethodno spomenuti primjer Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu je veoma ilustrativan.

Ovdje je neophodno spomenuti nekoliko drugih aspekata do kojih se došlo tokom istraživanja. Prvi problem (1) je problem (ne)integracije određenih univerziteta (fakulteti funkcionišu kao samostalne administrativne jedinice). Drugi problem (2) je nemogućnost kantonalnih inspektora da provedu svoje odluke (za Federaciju BiH), a treći problem (3) je taj što nastavno osoblje često radi/daje predavanja u nekoliko ustanova istovremeno (što smanjuje kvalitet primljenih informacija). Potrebno je napomenuti da postoje sličnosti u funkcionisanju Agencije za razvoj visokog obrazovanja i kantonalnih prosvjetnih inspektora. I jedni i drugi se nalaze pod političkom kontrolom, što se lako može zloupotrijebiti.³³

³³ <http://www.oscebih.org/documents/9493-bos.pdf>

Kroz razgovore i ankete jasno je utvrđeno da su trenutno postojeći kontrolni mehanizmi kvaliteta nedjelotvorni i nedovoljni. Univerziteti, tj. fakulteti, imaju skromne mehanizme kontrole rada

uposlenih, i većinom su ti mehanizmi neefikasni jer uposlenici na fakultetu ne mogu nepristrano kontrolirati svoje dugogodišnje kolege. Stoga, kada se pojave različiti problemi (kao što su učestalo izostajanje vanrednih profesora, nedolično ponašanje na poslu i izvan posla, plagijatstvo, itd.) uposlenici na fakultetu nisu sposobni da otklone te probleme jer su blisko povezani jedni s drugima.

Drugi aspekt koji se naglašava u kontekstu problema jeste fragmentiranost među različitim upravnim nivoima (ministarstva) i u okviru samih univerziteta (na ovo je više puta ukazivano u razgovoru s predstavnicima organa vlasti). Osim toga, teško je Rektoratu pravilno intervenirati kada je komunikacija sa rukovodstvom fakulteta ispod očekivanog nivoa (rukovodstvo svjesno prikriva elemente koji bi mogli kompromitirati njihov položaj). Iako pri Univerzitetu u Sarajevu postoji Etička komisija (samo kao primjer), njena efikasnost umnogome zavisi od tačnosti podataka koje mora dobiti kako bi mogla doći do nedvosmislenih zaključaka.

Treći aspekt se odnosi na kantonalnu inspekciju koja je oskudno opremljena i sa inspektorima kojih je malo u odnosu na veličinu Univerziteta u Sarajevu. Osim ovog problema, određene osobe sa kojima je obavljen razgovor tokom istraživanja spomenule su da inspektori ponekad imaju direktnu komunikaciju sa onima koji bi trebalo da budu predmet istrage. Jednostavnije rečeno, ne samo da ne ispunjavaju svoju ulogu, već ponekad zapravo postupaju suprotno. Pored toga, čak i kada kantonalni inspektori pripreme izvještaj o zloupotrebi ovlaštenja ili neetičnom ponašanju akademskih radnika, ne poduzima se nikakva sankcija po njihovoj prijavi te se na taj način preporuke slabo provode.

Četvrti aspekt je institucionalna i zakonodavna slabost Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanja kvaliteta koja je gore opisana. Njena politička ovisnost je od samog početka pravno omogućena. Agencija ne može djelovati izvan zakonskog okvira u kojem je definirana. Ovo jasno označava nastavak predratnog plana kontrole nad univerzitetskim sektorom.³⁴ Njeni primarni ciljevi da daje preporuke, savjete, i na kraju, ali ne manje važno, da uspostavi Registar akreditiranih visokoškolskih ustanova je svakako plan za utvrđivanje kriterija o kvalitetu. Postoji zakonska mogućnost za ustanovu da ne dobije akreditaciju kvaliteta. Međutim, nije vjerovatno da će Agencija preduzeti toliko radikalne mjere, zbog strukturalnog uticaja entitetskih ministarstava obrazovanja, koja su, skoro u pravilu, u dobrim odnosima s univerzitetima (privatnim i javnim) uspostavljenim na teritoriji koja je pod njihovom nadležnošću. Univerziteti često angažuju predstavnike organa vlasti u svojstvu predavača ili vanjskih konsultanata.

Peti aspekt se odnosi na problem koji prevazilazi okvir ovog istraživanja, ali ga je potrebno spomenuti. Očekuje se da Evropski standard za podršku naučnom istraživanju i tehnološkom razvoju u najboljem slučaju može dostići 3% ukupnog BDP u 2010. godini.³⁵ U tom kontekstu, toplo se preporučuje javno-privatno partnerstvo.

Upoređujući ovaj broj s konkursom za naučne i obrazovne projekte Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, objavljenog 18. 2. 2010. godine, dolazimo do veoma zanimljivog zaključka. Ovogodišnji ukupni budžet za konkurs iznosi 6,350,000 KM. Od ovog iznosa 3,150,000 KM je namijenjeno za podršku naučnim projektima.³⁶ Potom se ovaj iznos dijeli na nekoliko odjeljenja. Procjenjuje se da je BDP u BiH u 2009. godini iznosio 29,25 milijardi US dolara.³⁷

³⁴ U bivšoj Jugoslaviji Univerzitet je bio dislociran, te je ova činjenica potkopala svaki eventualni plan za suprotstavljanje centrima političke moći. Nastavljanjem uplitanja u rad Agencije, pošto im to Zakon omogućava, niže instance administrativnih organa vlasti drže kontrolu nad procesom kontrole. Ovo je paradoks koji ne samo da usporava procedure već također ima negativne posljedice u slučaju suprotstavljanja političkoj opoziciji, što će se jednom na kraju i desiti.

³⁵ http://europa.eu/legislation_summaries/research_innovation/general_framework/i23021_en.htm, str. posjećena 13.03.2010.

³⁶ <http://www.fmon.gov.ba/images/obavje%20javni%20poziv%202010.pdf>, konsultovan 13. 3. 2010. godine.

³⁷ CIA, Enciklopedija svijeta.

OPCIJE POLITIKA

Prva opcija politike: Ka povećanju kvaliteta međunarodnom saradnjom

Prva opcija počiva na logici trenutne orijentacije Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanja kvaliteta. Ovdje je bitno spomenuti rad zaposlenika Agencije tokom prve godine funkcionisanja. Svakako je važno, kako je propisano bh. Zakonom, da se svaki konkurs mora objaviti u dnevnim novinama u BiH i eventualno na Internetu. Da je konkurs raspisan samo na ograničenom prostoru ne bi bilo puno prijava međunarodnih stručnjaka, jer oni jednostavno ne bi znali za konkurs. Zahvaljujući činjenici da je Agencija, kao novoosnovana agencija, tokom 2009. godine radila na svojoj promociji u inostranstvu i time osigurala korisne kontakte s kolegama u evropskim agencijama, koje su na kraju mogle promovirati ovaj konkurs. Na kraju je bilo 60 prijavljenih međunarodnih stručnjaka od ukupno 400 prijavljenih, koji su ranije već spomenuti. Situacija u kojoj se nalazi BiH je jedinstvena, čak i kada se uporedi sa svojim susjedima Hrvatskom i Srbijom. Međutim, elementi njihovog puta mogu se iskoristiti da se poboljša kvalitet na nivou univerziteta. Druge zemlje, poput Velike Britanije, suočile su se s ovim problemima prije 20 godina. Njihovo iskustvo može poslužiti kao korisno sredstvo, naročito u prvim danima provođenja samoprocjene i vanjskog ocjenjivanja na univerzitetima u BiH.

Ova opcija pretpostavlja nastavak rada Agencije u ovom pravcu uz punu podršku organa vlasti o kojima je ovisna, bez političkog miješanja u odabir ovih stručnjaka. Trenutno u Agenciji radi 15 zaposlenika, što je nedovoljan broj i zahtijeva dalji razvoj/izgradnju kapaciteta.

Druga opcija politike: Nepriistrano samoocjenjivanje kvaliteta

Evropsko udruženje za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju objavilo je tokom 2005. godine izvještaj "Standardi i smjernice za osiguravanje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja". Ovaj izvještaj je sačinjen kao sredstvo u procesu uspostavljanja dobrih praksi i osiguravanja kvaliteta. Iako je segment koji se odnosi na Evropske standarde i smjernice za interno osiguravanje kvaliteta u visokoškolskim ustanovama dobro razvijen, on je i poprilično širok. Na primjer, str. 15 pasus 1.1.:

Institucije bi trebale imati politiku rada i za nju vezane procedure za osiguranje kvaliteta i standarda programa i stepena koje dodjeljuju. Trebale bi se i eksplicitno obavezati da će graditi kulturu koja priznaje značaj kvaliteta i osiguranja kvaliteta u njihovom radu. Da bi to postigle, institucije bi trebale raditi na formiranju i provedbi strategije za kontinuirano unaprjeđenje kvaliteta. Takva strategija, politika rada i procedure trebale bi imati formalni status i biti dostupne javnosti. Trebale bi podrazumijevati i određenu ulogu za studente i druge aktere.

Ključni problem bi bio skiciranje i na kraju provođenje ovih procedura, jer bi one najvjerojatnije bile novitet u radu fakulteta. Da bi to uradili, rukovodstvu fakulteta potrebne su edukacije kako bi mogli definirati različite segmente neophodne za utvrđivanje funkcionalnih procedura za samo-procenu. Pitanje je također da li se treba prepustiti fakultetima da definiraju ove procedure. Najvjerojatnije ovo ne bi bilo najbolje rješenje, s obzirom da osiguravanje kvaliteta mora podrazumijevati opće kriterije, koji u BiH moraju biti utvrđeni na državnom nivou.

Treća opcija politike: Dvostruka centralizacija!

Univerzitetski sistem u BiH se suočava s velikim problemom sa kojim su se susrele i mnoge zemlje Centralne i Jugoistočne Evrope gdje su vladali socijalistički režimi. Kako bi se oslabili univerziteti, koji lako mogu postati centri nezadovoljstva, organi vlasti su dali velike ovlasti fakultetima koji su bili sastavni dijelovi univerziteta. Finansijska sredstva su direktno prosljeđivana fakultetima, a dekani su imali centralnu ulogu u definiranju politike svojih fakulteta. To je rezultiralo strukturom univerziteta koja je počivala na grupi nezavisnih tijela nad kojima rektor gotovo da nije imao nikakvu moć. Danas, u većini zemalja bivše Jugoslavije, problem ostaje,³⁸ a u BiH situacija izgleda još složenije, jer je mreža univerziteta još podjeljenija i raznovrsnija, a nedostatak novčanih sredstava predstavlja prepreku mogućnosti visokoškolskih ustanova da budu inovativne. Osim toga, zemlja ima veliki broj javnih univerziteta (osam univerziteta na stanovništvo od 4 miliona. U poređenju s Hrvatskom, koja ima sedam javnih univerziteta za više od 4 miliona stanovnika, Slovenija sa četiri javna univerziteta i Srbija sa šest). Ove okolnosti otežavaju državi da koordinira konzistentnu politiku u visokom obrazovanju, a time i sveukupni sistem osiguravanja kvaliteta. Dalje, organizacija političkog sistema u BiH ne doprinosi napretku u reformi visokog obrazovanja. Na državnom nivou Ministarstvo civilnih poslova i Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanje kvalitete ima ograničen uticaj na ono šta se dešava na entitetskom nivou. RS, sa svojim centraliziranim institucijama i sa jednim Ministarstvom za obrazovanje, uspijeva utvrditi jasne ciljeve. Na nivou Federacije nijedna politika o visokom obrazovanju se u stvarnosti ne može provesti, jer svaki kanton ima vlastitu politiku koja ispunjava različite ciljeve. Veoma često, što je slučaj u mnogim obrazovnim sistemima, politike općina imaju veliki uticaj.

Stoga, da bi se osiguralo uspostavljanje održivog funkcionalnog sistema upravljanja u visokom obrazovanju i osiguravanje kvaliteta, potrebno je promovirati dvostruku centralizaciju. Ovlaštenja rektora univerziteta potrebno je ojačati kroz smanjivanje uticaja pojedinih fakulteta, a istovremeno bi kantonalna ministarstva trebala preći u manje javne koordinacijske agencije koje bi imale puno manje uposlenika i uticaja. Međutim, iako se radi o ekonomičnom rješenju koje bi smanjilo troškove u budžetu, s obzirom na smanjivanje administrativnih troškova na kantonalnim nivoima, ovo pitanje, u vezi sa složenom administrativnom i socioetničkim organizacijom BiH, može dovesti do izazivanja političkih kriza, naročito u Federaciji BiH, između bošnjačkih i hrvatskih političkih aktera. U najboljem slučaju, na državnom nivou bi trebalo postojati tijelo nadležno za obrazovni portfolio (uz doprinos stručnjaka iz već osnovanih agencija). Sljedeći nivo bi trebala da budu ministarstva na entitetskom nivou, i umjesto trenutno postojećih ministarstava obrazovanja u svakoj kantonalnoj vladi, trebalo bi da bude veći broj agencija s manjim brojem uposlenika koji će imati nadležnost za koordinaciju i lokalnu primjenu sistematskih politika i odluka koje proizlaze s državnog ili entitetskog nivoa.

PREPORUKE

S obzirom na sveukupne poteškoće s kojima se susreće obrazovanje u Bosni i Hercegovini, pitanja koja se odnose na procvat privatnih univerziteta, kao i nedavni problemi na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, su samo simptomi trenutnog stanja stvari. Iako je situacija komplikovana, u skladu s predloženim političkim opcijama slijedi nekoliko preporuka:

1. Najprije bi trebalo početi s visokoškolskim ustanovama čiji rad nije transparentan (procedure upošljavanja, organizacija predavanja, prisustvo akademskih radnika). Ovak

³⁸ Hrvatska već skoro 10 godina pokušava uvesti zakon kojim bi se rektoru dala veća ovlaštenja. Zakon je dat na glasanje ali na žalost tekst Zakona, nakon višemjesečne diskusije na Parlamentu, nije usaglašen i samo su nedavno osnovani univerziteti (Zadar, Dubrovnik) postigli dobar nivo integracije gdje rektor ima stvarnu kontrolu nad odjeljenjima (ekvivalent fakultetima za ove integrisane univerzitete) univerziteta.

pristup od dna pojednostavit će uspostavljanje procedura za osiguravanje kvaliteta na univerzitetskom nivou i minimizirati otpor prema njegovom uvođenju. Ako bude neophodno, neetičko/nemoralno ponašanje trebalo bi biti sankcionisano strogim kaznama (otkazima). Starosno ograničenje (koje se odnosi na penziju) i imenovanje mlađih uposlenika trebalo bi pažljivo planirati i poštovati.

2. Agencija za razvoj visokog obrazovanja bi trebala biti ojačana zakonskim rješenjima kako bi preuzela određene zakonske nadležnosti od kantonalnih i entitetskih ministarstava obrazovanja.
3. Potrebno je povećati ovlaštenja rektora Univerziteta smanjivanjem uticaja pojedinih fakulteta.
4. Javnost bi trebalo da bude redovno izvještavana o radu Agencije, Univerziteta (fakulteta), Ministarstva civilnih poslova (odjeljenje za visokog obrazovanje). Ovo uključuje ciljeve i programe, finansijske izvještaje fakulteta i rezultate bivših i sadašnjih studenata (*alumni*, studentske ankete).

ZAKLJUČAK

Privatni i javni sektor u visokom obrazovanju suočavaju se s različitim problemima koji se odnose na proces osiguravanja kvaliteta, ali s obzirom da se privatni univerziteti oslanjaju na akademske radnike iz javnog sektora, samo je pitanje vremena kada će obaveze preuzete u jednoj od ustanova privatnog tipa prevagnuti nad obavezama u javnim ustanovama. Činjenica je da univerzitetski sektor u BiH treba velike promjene koje se ne mogu postići preko noći. Procesi kontrole kvaliteta, samoprocjene i vanjske evaluacije će biti bolni. Univerziteti koji su u javnom sektoru suočavaju se sa promjenom generacije, što je korak koji vodi prema njihovom budućem razvoju. Ovo moramo uzeti u obzir kada razmišljamo o trenutnom stanju na Univerzitetu u Sarajevu.

LITERATURA

- Zabilješke III. Savjetovanje o reformi visokog obrazovanja - Provođenje Bolonjskih principa Univerziteta u Sarajevu, april 2009. godine.
- Zajednička evropska načela za kompetencije i kvalifikacije nastavnika. Objavljeno na str. http://ec.europa.eu/education/policies/2010/testingconf_en.html - stranica posjećena 12.6.
- IZVJEŠTAJ O NAPRETKU BOSNE I HERCEGOVINE U 2008. GODINI, RADNI DOKUMENT ČLANOVA KOMISIJE, Brisel, 5. 11. 2008, SEC (2008) 2693 konačna verzija uz SAOPŠTENJE KOMISIJE ZA EVROPSKO VIJEĆE I PARLAMENT, Strategija proširenja i ključni izazovi 2008-2009. (COM (2008) 674) Obrazovanje i istraživanje, str. 42. i 43.
- Osnove za obrazovnu politiku i strateški razvoj obrazovanja, Federalno ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport u saradnji s kantonalnim ministarstvima za obrazovanje, Sarajevo, septembar 2001. godine, str. 5.
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" broj 57/07.
- Zakon o visokom obrazovanju i Zakon o javnim ustanovama Zeničko-dobojskog kantona, 05.
- Zakon o visokom obrazovanju Hercegbosanske županije, godina 2000.
- Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo, "Službene novine Kantona Sarajevo" broj 22/05.
- Zakon o visokom obrazovanju Republike Srpske, br. 85/06.
- Zakon o visokom obrazovanju Posavske županije, 2000.
- Zakon o visokom obrazovanju Tuzlanskog kantona + izmjene i dopune 15/05, 5/05, 1999. godina.
- Zakon o visokom obrazovanju Zapadnohercegovačke županije, 2004.
- Zakon o univerzitetu (Republika Srpska) + izmjene i dopune 12/93, 14/94, 99/04, 1992. godine.
- Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, poglavlje III, član 4b.
- Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Hrvatski sabor, br. 01-081-03-2660/2, Zagreb, 23. 7. 2003.
- IZVJEŠTAJ: BOSNA I HERCEGOVINA, OBRAZOVANJE PO DEJTONSKOM SPORAZUMU (Izveštaj Vijeća Evrope za Svjetsku banku).
- EUA (Evropska asocijacija univerziteta), Institucionalna evaluacija sedam univerziteta u BiH, sažeti izvještaj o prioritetnim problemima, 23. 9. 2004.
- Glavne tačke iz TIMSS 2007: Matematička i naučna dostignuća učenika četvrtih i osmih razreda u SAD u međunarodnom kontekstu, decembar 2008.
- KVALITET NASTAVE I UČENJA U KONTEKSTU REFORME SLOVENAČKIH SREDNJIH ŠKOLA, Barica Marenti Požarnik i Barbara Šteh Kure, Slovenija, Načini za ostvarivanje kvaliteta u obrazovanju - Međunarodna konferencija, Brdo pri Kranju, Slovenija, april 2000, kolegij menadžmenta u Kopru.
- REFORMA OBRAZOVANJA U JAPANU: PUTEVI PREMA KVALITETI, Shunji Tanabe, Japan, IBID.
- INSTITUT ZA EVROPSKU POLITIKU, Budućnost proširenja EU na Zapadnom Balkanu, politički dijalog - 29. 5. 2009.
- UNESCO, Izvještaj o promjenama i razvoju visokog obrazovanja, objavljen 1995, Obrazovna, naučna i kulturne organizacije Ujedinjenih nacija, 7 place de Fontenoy, 75353 Pariz, 07 SP, uspostavljena i štampana u radionicama UNESCO, ED-94/WS/30, UNESCO, 1995.
- http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/workshop/tesee/backg_materials.htm, stranica posjećena 6.7.2009.

Jasmina Gavrankapetanović je rođena 1980. godine u Sarajevu. Završila je osnovno i srednje obrazovanje u Belgiji. 2002. godine diplomirala je na Odsjeku za slikarstvo Akademije likovnih umjetnosti, Univerziteta u Sarajevu. Nakon sticanja diplome, dobija Monbukagakusho stipendiju te od 2003. do 2006. živi u Japanu, Okinawi gdje magistrira na Odsjeku za slikarstvo, Okinawa prefekturalnog univerziteta za umjetnosti. 2007. godine stiče drugi magistrir na Univerzitetu u Torinu, Italija. Također od 2007. radi kao asistent na predmetu Crtanje (Nastavnički odsjek), Akademije likovnih umjetnosti u Sarajevu. Jasmina je student prve godine doktorskog studija iz Teorije umjetnosti i medija, Centra za interdisciplinarni doktorski studij Univerziteta umjetnosti u Beograda.

- EURYDICE, Osiguravanje kvalitete u obrazovanju nastavnika u Evropi http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/workshop/tesee/dokumenti/qaen.pdf, konsultirana 6. 7. 2009. godine, stranica posjećena 6. 7. 2009.
- Alim Abazović, (PPT), Tempus Projekat: Od osiguranja kvaliteta do strategije, Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru, WUS, maj 2009. godine, <http://www.wus-austria.org/news/0/159.html>
- Prosvjetni inspektori, Zanemarena služba, OSCE, 2007. godina, <http://www.oscebih.org/documents/9493-bos.pdf>
- Analiza trendova u osiguranju kvaliteta u visokom obrazovanju u EU, Jugoistočna Evropa i Bosna i Hercegovina, WUS Austrija, juli 2009. godine.
- http://www.wus-austria.org/files/docs/Publications/QA_Anlysis_BiH.pdf, stranica posjećena 30. 3. 2010.
- Standardi i normativi za provođenje aktivnosti u visokom obrazovanju na teritoriji Kantona Sarajevo (br. 02-05-3320-21/05, koji je usvojila Vlada Kantona Sarajevo 29. 12. 2005. godine).

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijeđenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama.

Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživače i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendirano 63 istraživača.

PRILOG A: Spisak kontaktiranih univerziteta

Javni univerziteti:

1. Univerzitet u Banjaluci
2. Univerzitet u Bihaću
3. Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru
4. Univerzitet u Istočnom Sarajevu
5. Univerzitet u Mostaru
6. Univerzitet u Sarajevu
7. Univerzitet u Tuzli
8. Univerzitet u Zenici

Privatni univerziteti:

1. Univerzitet za poslovne studije Banjaluka
2. Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment Banjaluka
3. Nezavisni univerzitet Banjaluka
4. Panevropski univerzitet Apeiron, Banjaluka
5. Otvoreni univerzitet Apeiron, Travnik
6. Univerzitet u Travniku
7. Sarajevska škola za nauku i tehnologiju
8. Međunarodni univerzitet u Sarajevu
9. Međunarodni Burch Univerzitet u Sarajevu
10. Univerzitet "Slobomir P." Bijeljina
11. Međunarodni univerzitet "Philip Noel Baker"
12. Američki univerzitet u Bosni i Hercegovini
13. Univerzitet "Sinergija", Bijeljina
14. Fakultet za javnu upravu Sarajevo
15. Banjaluka Koledž, Banjaluka
16. Visoka škola za primijenjene i pravne nauke „Prometej“ Banjaluka
17. Visoka škola poslovnog menadžmenta „Primus“ Gradiška
18. Visoka škola za uslužni biznis Sokolac
19. „Koledž zdravstvene njege“ Bijeljina
20. Komunikološki koledž u Banjaluci „KAPA FI“
21. Koledž za industrijski i poslovni menadžment, Bosanska Krupa
22. Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš“, Prijedor
23. Koledž međunarodnog prava u Banjaluci

PRILOG B: UPITNIK

1. Da li ste upoznati s radom i aktivnostima Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanja kvaliteta u BiH?
2. Ako je odgovor DA, u kojoj mjeri? A. Jako dobro, B. srednje, C. Slabo
3. Da li vaša ustanova primjenjuje neki sistem kontrole kvaliteta nastave?
4. Ako je odgovor DA, molim vas napišite o kakvoj se procjeni radi?
5. Da li vaša ustanova ima sistematizirane propise za kontrolu kvaliteta nastavnog osoblja?
6. Ako je odgovor potvrđan, možete li ukratko opisati karakteristike sistema koji se primjenjuje?
7. Da li vaša ustanova ima sistem nagrađivanja za kvalitetan rad?
8. Da li vaša ustanova primjenjuje sankcije kod neadekvatnih ili nezadovoljavajućih rezultata?
9. U slučaju da fakultet/odjeljenje ne može izaći na kraj s određenim problemom, da li postoji viši upravni nivo za rješavanje tog problema?
10. Da li smatrate da postoji diskriminacija među studentima kada se radi o informacijama o prijemnom ispitu?
11. Da li smatrate da postoji diskriminacija studenata tokom procesa nastave/predavanja/ispita? Možete li obrazložiti?
12. Da li vaša ustanova podržava akademsko usavršavanje profesora/saradnika/asistenata?
13. Na koji način?
14. Da li mislite da se vrši diskriminacija profesora/saradnika/asistenata prilikom procesa za njihovo dalje akademsko napredovanje?
15. Ako je odgovor potvrđan, možete li molim vas pojasniti?
16. Kako biste definisali vannastavne aktivnosti (objavljivanje radova u relevantnim akademskim časopisima, učešće na međunarodnim simpozijima, razmjena/saradnja sa stranim univerzitetima, dodatna edukacija/usavršavanje) vaših kolega? A. Jako dobro (većina akademskih radnika zadovoljava gore navedene kriterije), B. Dobro (otprilike polovica akademskih radnika zadovoljava gore navedene kriterije), C. Nedovoljno (manje od polovice akademskih radnika zadovoljava gore navedene kriterije), D. Veoma loše (veoma mali procenat akademskih radnika zadovoljava gore navedene kriterije)
17. Kako biste opisali proceduru za akademsko napredovanje? A. Transparentna, B. Netransparentna
18. Kako biste opisali procedure za odbranu magistarskih i doktorskih teza? A. Transparentna, B. Netransparentna
19. Šta su, prema vašem mišljenju, glavne slabosti koje dovode do nezadovoljavajućeg funkcionisanja visokoobrazovnih ustanova?
20. Naziv akademske ustanove (nije obavezno)